

Я бачу Вас усіх, що більше, між Вами нових, таких нових, що про їх існування я ніколи не знав, і вони теж разом із Вами прийшли... прийшли принести найкращий дарунок, що може дати людина людині: радість життя!

*

Ви прощаєтесь зо мною — чую солодкі Ваші цілунки на спалених устах та споченому чолі, чую музику Ваших слів:

До скорого побачення в інших умовах, в кращих ситуаціях химерної долі...

*

Тяжать повіки. Очі заходять серпанком імлі. Ще декілька іскор мигне хутко крізь екран свідомости, мов зорі, що падають у спокійну, погідну і запашню літню ніч, і сон, короткий твердий сон понесе відпочати в царство казки зо знаком перемоги, що зветься: радість життя!...

Г. Костельник

РОЗМОВИ З ХРИСТОМ

(Продовження; див. ч. 4—5).

3. Знак, що йому будуть суперечити.

Прийшов Ти у стилі пророків. Не в стилі царів, як сподівалися люди, не зо славою і блиском, не з владою, що на неї покликувався Пилат перед Тобою, тільки в стилі пророків, у яких — на диво наших очей — сполучена слабкість землі з силою неба.

В усьому, крім гріха, Ти був подібний до нас, що мешкаємо на цій „долині сліз”, а рвемося до „небесного царства”. Тому Ти й називав сам себе „Сино м Чоловічим.”

Божий Син, Бог захотів стати чоловіком?... Це для людського роду і соблазнь-абсурд, і враз таємна, приглушена надія та побоювання. Хто ж зміряє людську душу до дна? Хто вичитає всі її звязки з її праджерелом у всесвіті? Наче вулкан, з невідомих глибин виносить вона на верх вогонь і силу, якій дивуємося, бо ще вчора ми були „певні”, що вулкан уже вигас... Контрастами, як усе, людська душа посувається вперед на шляху життя. Сон і ява чергуються в нашому житті.

Соблазню-абсурдом і враз таємною надією та побоюванням для людей — Бог; соблазню і враз таємною надією — душа, життя... все, що велике, що переростає міру будня. Наче б були два серця, дві душі в людині і наче б раз одна промовляла, а другий раз друга.

І діляться люди на таких, що для них Бог посміховище, та на таких, що для них Бог віра, надія і любов; на таких, що для них Богочоловік посміховище, та на таких, що для них Богочоловік „шлях, правда і життя”.

Господи, Ісусе! Ти „знак, що йому будуть суперечити” — так запекло, як Богові; і що йому будуть так віддані, як Богові. Ніхто з людей не поставив себе так високо, як Ти.

Ніхто при твердих зміслах так не зрівнював себе з Богом, як Ти. А Ти й умер за те, що на суді не хотів відкликати того, для людей жахливого, зрівняння.

Хто ж Ти?

Дилема, записана вже в Євангелії, вічно жива:

Або Ти „неістов” (несамовитий), або Бого-чоловік.

4. Хто Ти?

Ти „неістов”?!... Хіба такий, що Богові дорівнює, що з Божою „скарбниці творчих сил” бере обома руками, а до людей, що тільки відгадують тайну Божих творчих сил, робиться не-подібний.

Який же Ти „неістов”, коли Твоє життя й Твоя наука це найкраще, що появилось в історії людства — найкраще і най-благодотворніше?! Віки й віки ростуть від Твого „квасу”, збагачуються Твоею „дорогоцінною перлою” і Твоїм „укритим скарбом”.

Ні, ніяк не можу Тебе помістити в рубриці „неістов” (у звичайному розумінні), бо скоріш я сам мусів би потрапити до неї, якщо хотів би Тебе там помістити.

Отже хто Ти?

Накидаюсь Тобі на суддю не з гордості, а з конечности, щоб я знав, до кого пристаю, кому повірюю мою душу.

Та вперед мушу висповідатись перед Тобою: хто я. Бо інакший буде мій дослід, ніж був дослід наших батьків, коли впевнялись про Тебе.

Я — нова людина, яка досі ще ніколи не розмовляла з Тобою. Я — природник і фізик, я — психолог, я — книжник з ХХ. віку. Я маю в собі душу Твоїх новомодних ворогів, природників, фізиків і психологів, що відреклись Тебе, та я Тебе не відрікся.

Ніщо людей так не різнить — ні громадянське становище, ні майно, ні титули, як різний ступінь пізнання світу. Бо коли для Тебе світ інший, то і ти інший — тому що ти також одна позиція в будові світу. А з того випливають для тебе нові права і нові обовязки — нові ускладнення і вартості життя.

О, яка велика різниця між душею старинних Отців Церкви, схолястиків і нашою душею! Василій Великий, Йоан Золотустий, Августин Дамаскин, Тома з Аквіну, Дунс Скот — великі уми, але їх світ був малий. Справжній світ був для них невідомий.

Світ нас різнить! Вони могли, що тільки хотіли, уявляти собі з історії та устрою світу, щоб усе погодити з Тобою; а ми звязані і палеонтольогією, і астрономією, і фізикою, і біольогією, і психольогією... Їм було легко признавати Тебе, за кого Ти себе подаєш, а нам не легко. Ми заглибоко

розкрили природу, а з об'явлення не знаємо нічого більше, ніж вони знали.

Ім здавалося, що Земля є основою й осередком цілого всесвіту, що довкола землі ціле зоряне небо кружить; що людина існує на світі лише кілька тисяч років...

А нас мучать жахливо побільшені й скомпліковані рахунки та розміри природи.

Астрономія нам каже, що в нашій галактичній системі 50 мільярдів сонць, її промір виносить 200.000 років світла; але зокола нашої галактичної системи („молочної дороги“) ще є мільйони інших, подібних — найближче віддалена від нас 800.000 років світла, найдальша, досі відкрита, 240 мільйонів років світла. Жах!

Фізика нам каже, що 1 грам первню містить приблизно 1 квадрильон атомів; електрон, найменша складова частинка атому, в промірі має 3 бильйонові частини міліметра. А весь той мікрокосмос і макрокосмос невпинно рухається, енергії в'яжуть масу і кермують нею.

Палеонтологія запевнює нас, що наш людський тип існує на землі вже від соток тисяч років, а крім нашого типу існував ще якийсь нижчий людський тип — „неандертальський“ і мабуть ще якийсь нижчий...

Господи Ісусе, як це все погодити з Твоєю місією на землі, з наукою св. Письма і Твоєю Євангелією? А ми, нинішні природники й психологи, просто хоруємо на „манію осторожності“; наш критицизм ніколи доволі не насичений, бо „хто раз попівся, той і на зимне дмухає“ — а ми в тисячних випадках і самі помилялися, й бачили, як помилялися найбільші віртуози думки.

Ми чимнебудь не вдоволяємося, коли йде про правду, бо ми науковці, виховані в лябораторіях, при інструментах, що махінально мірять правду; наш фах — шукати „чистої правди“, відкривати її й відділювати від привидів та людських упереджень.

Ми переконалися, що чисту правду нераз закриває сповідна, фальшива наглядність, що чиста правда з правила несподівана, неймовірна — парадокс, а її система жахливо скомплікована.

Якже ж нам тяжко схопити Тебе в нашу „наукову сітку“, щоб наша душа впевнилася: „тепер я Його маю“, щоб наситилася її розгалужена й витончена критичність.

Та хто виліз на гори, по горах мусить ходити. Вже старозавітній мудрець нарікав: „Хто причинює знання, причинює гризоти“ (Проп. 1, 18). Нові здобутки — нові журби.

5. Релігійний реформатор.

Одне нас дуже віддаляє від себе: Ти не „природник“!

Тільки один раз Ти відозвався нашою мовою, наче б з нашої душі: коли Ти казав подивляти красу пільної лілеї, що краще зодяглася, ніж Соломон у всій своїй славі.

І ще один раз Ти промовив нашою мовою, наче з модерного астрономічного становища: „В домі мого Отця осель багато... йду приготувати вам місце. А як відійду і приготую вам місце, знову прийду й візьму вас до себе, щоб і ви були, де я” (Йоан, 14,2—3).

Та ми тільки здогадуємося, що ці Твої слова могли б бути pendant-ом до нашої астрономії, яка нам відкрила безчисленні світи. Бо якщо Ти справді так розумів би ці свої слова, то всі рахунки між нами відразу були б вигладжені. Тоді Ти був би такий, яким ми Тебе хотіли б бачити: що знає всі та й ни п р и р о д и.

Нас це дуже дивує, а властиво більше іритує, ніж дивує, що Твої ученики ніколи не поставили Тобі таких питань, які нас мучать: Що місяць? Що сонце? Що зорі небесні? Як довго на землі людський рід?... Але навіть Твої вороги, вчені фарисеї та садукееї, не поставили Тобі таких питань. Розуміємо, що Ти міг би був їх чимнебудь збутися, бо їх цікавість у тих речах була тільки дитиняча.

І нас Ти міг би збутися може таким словом (підходжу під Твій стиль): „Невже також їсти скажете мені за вас? Що Бог полишив вам, чи я це маю від вас відбирати? Моя річ повчити вас про Бога та про друге життя, а не про зорі небесні”.

Все таки ми, природники, скоріш дарували б половину Твоїх чудес за ту ціну, щоб Ти був прославився обявленням якихось великих природних правд. Тоді Ти тріюмував би в теперішньому світі!

Годі, кожний хоче, щоб до нього говорити його мовою. А ми хотіли б, щоб Ти до нас говорив нашою „природничою” мовою.

Таке наше бажання, хоч наш розум не має певности про його об'єктивну вартість. Чи Твої „природні обявлення” не обтяжували б походу Твоєї Євангелії по світі? Скільки ж то було борні, поки вчена Європа погодилася з геліоцентричною системою Коперника?

Всотеро я призадумувався над тим: Як поведився б Спаситель, що дійсно був би „вочоловіченим Богом” на землі? Ніколи того не пишу, що я передумав, бо це неможливе, але завжди мені виходило, що „вочоловічений Бог” не міг би інакше поводитися, ніж Ти дійсно поведився. Він мусів би так достосуватися до свого людського довкілля, як Ти достосувався, і мусів би так обмежитися на самій чистій релігії, як це Ти зробив.

Дуже обманюють себе соціялісти, коли собі уроюють, що ніби Ти хотів бути соціяльним реформатором. От — хто який, той думає, що кожний такий, навіть у мріях. Соціялісти тільки майно ділили б, а Ти не хотів поділити майном навіть тих двох братів, що Тебе прохали про те, бо це не була Твоя справа.

Мойсей був релігійним і соціяльним реформатором, а Ти тільки релігійним — зовсім доцільно і послідовно. Ти займався

тільки „внутрішньою людиною”, як навчив нас говорити ап. Павло.

І слушно, бо це наче зародкова клітина для цілого життя людини, і особистого, і соціального*).

Нинішні природники, фізики та психольоґи загубили цю „внутрішню людину”. Я їм не дивуюся, бо я також ходив по їхніх шляхах. Якщо чоловік, замість щоб бачити свою жінку так, як її дійсно бачать людські очі, бачив її „очима модерної фізики”, невже міг би її любити й жити з нею? Якщо б бачив перед собою, замість людини-жінки, мряковину, зложену з бильйонів і бильйонів атомів, протонів і електронів, що виконують свої дивні рухи, невже міг би з їх рухів відгадати любов своєї жінки і взагалі її внутрішні стани? У мряковині атомів він загубив би „внутрішню людину” своєї жінки — загубив би свою жінку, хоч вона стояла б перед ним.

Так модерні фізики й психольоґи загубили „внутрішню людину” — і розійшлися з Тобою, мій Господи й Учителю!

Та я не загубив „внутрішньої людини” — і це нас нерозривно вяже.

(Продовження буде).

Ростислав Лашенко**)

КОБЗАРІ І ЛІРНИКИ У ВЕЛИКІЙ УКРАЇНІ

„Вітер віє, повіває,
По полю гуляє,
— На могилі кобзар сидить
Та на кобзі грає...”

(Т. Шевченко).

„Пісні для України — все: і поезія, і історія, і батьківська могила”¹⁾ — писав колись Гоголь. І дійсно: хто не знає, хто не розуміє, яку роль, яке значіння має в Україні пісня? В піснях українських, як в дзеркалі, відбивається все життя народне, побут народу, народні бажання, думки і мрії; в піснях український народ пригадує ті визначні історичні події, що глибоко зачіпали народне життя, ворушили громадський спокій. А таких подій у нашій Україні в давсе це знаходило свій вислів в українській пісні, в українській лекому минулому її було чимало, бо Україна довго і вперто боролася

*) Це значить: хоч Христос не був соціальним реформатором, то проте з Його науки випливають тривкі і непохитні напрямні в соціальних справах. Редакція.

**) Покійний автор цієї статті (* 1877 — † 1929) був професором історії українського права в українським університеті в Празі. Відомий він як учений передовсім із своїх праць: „Лекції по історії українського права”, „Копні суди в Україні” та „Невільна людність в Україні”. — Цю статтю написав Р. Лашенко ще в травні 1921. р., проживаючи тоді у Львові. Родина Покійного надіслала нам її вже в 1932. р., однак вона пролежала у нашій редакційній теці аж досі. Зміняємо у ній відповідно тільки закінчення з відомих причин. Редакція.

¹⁾ Твори Н. В. Гоголя, т. IV, ст. 193.